Az EU-csatlakozás hatása magyarországi és szlovákiai tejtermelő gazdaság jövedelmére

Pogány Éva – Őri Alíz

Kulcsszavak: tejtermelés, kvóta, támogatások, ráfordítás-hozam, üzemi eredmény.

Összefoglaló megállapítások, következtetések, javaslatok

A Szigetközben gazdálkodó Zrt. és a szlovákiai Agrárvállalkozók Társulata és Szövetkezete tejtermelésének 2002-2006. évi vizsgálata alapján megállapítható, hogy a 2004-es EU-csatlakozáskor bevezetett kvótarendszer és a hozzá tartozó támogatások, illetve a Szlovákiában bekövetkezett áremelkedés kedvező hatást gyakoroltak a kiválasztott nagyüzemi méretű gazdaságok tehenészetének gazdálkodási eredményére.

Összehasonlító vizsgálatok

Hazánk és Szlovákia három éve csatlakozott az EU-hoz. Az elmúlt három év elegendő tapasztalatot szolgáltatott ahhoz, hogy a csatlakozás hatásait össze lehessen vetni a korábbi évek hasonló tapasztalataival. A hosszabb távra és több – különböző méretű – tehenészet összehasonlító vizsgálatára tervezett kutatások jelenlegi fázisában egy nyugat-dunántúli és egy szlovákiai tejtermelő gazdaság jövedelmi helyzetének vizsgálatára került sor az EU csatlakozást megelőző két, illetve a csatlakozást követő három évben. Azért esett a választás ezekre az üzemekre, mert a tartásmód és takarmányozási rendszerük szinte azonos, egyforma fajtakonstrukciójú egyedekkel termelnek és a fajlagos hozamszint is közeli. A vizsgált magyarországi és szlovákiai tehenészet tehénállománya Holstein-fríz, a tartásforma kötetlen, mélyalmos, csoportos elhelyezésű. A vizsgálatok célja annak megállapítása, hogy az Európai Unióba történt belépés milyen hatást gyakorolt két, az átlagnál nagyobb tehénállománnyal rendelkező gazdaság tejágazatának gazdálkodási eredményére?

A vizsgált hazai tejtermelő gazdaság Zrt. formában működik a Szigetközben, a férőhely kihasználtsága 100%-os. A takarmányozás kukoricasilóra, lucernaszénára, illetve fűszénára alapozott. A gazdaság az állatállomány ellátásához szükséges takarmányt bérelt földterületen termeli. Összesen 1007,4 ha szántó és 64,1 ha gyep áll a rendelkezésére.

A szlovákiai gazdaság a Zselici-medencében található, gazdálkodási formája Agrárvállalkozók Társulata és Szövetkezete, ami hasonló a Zrt. formához, férőhely-kihasználtsága 70%-os. A szükséges takarmányt 6230 ha bérelt szántóterületen termelik. A takarmányozást lucernára, silókukoricára és kukoricára alapozzák.

A két állomány genetikai adottságai közel azonosak. Mindkét gazdaság állománylétszáma és a tejtermelés fajlagos mennyisége jóval magasabb a két ország átlagánál.

A magyarországi és a szlovákiai szarvasmarha-állomány alakulásában hasonló fo-

lyamatok zajlottak le, mint az Európai Unióban. Magyarországon és Szlovákiában is a tejelő tehénállomány az EU korábbi tagállamaihoz, valamint a 2004-ben csatlakozó többi országhoz hasonlóan csökkenő tendenciát mutat, melynek elsődleges oka, hogy az ágazatban realizálható jövedelem csökkenése miatt a gazdálkodó szervezetek évről-évre kevesebb tehenet tartanak.

A mai hazai viszonyok 7–9000 literes tehenenkénti éves termelési átlagot tesznek lehetővé. Az adatok azt mutatják, hogy a vizsgált üzem tehénállományának fajlagos termelése országos átlagot meghaladó, és folyamatosan növekvő mennyiségű a vizsgált években.

A szlovákiai gazdaság tehenenkénti tejtermelése a vizsgált években kiegyenlítettnek mondható a magyar gazdaságéhoz viszonyítva, a csatlakozás előtti években még meghaladta a szigetközi gazdaságét, a csatlakozást követően viszont megfordult a tendencia, a hazai gazdaság átlagai jobbak. A magyarországi telep állománybővítésének gátat szab, hogy férőhely-kapacitását 100%-ban kihasználja, és a gazdaság nem jutott több bérelt termőföldhöz. A szlovákiai gazdaság állománylétszáma stagnál a 70%-os férőhely-kihasználtság ellenére.

A Zrt. és a szlovákiai gazdaság 2002-2006-ban az 1. táblázatban látható *árbevételeket* érte el. (Az összehasonlíthatóság érdekében a szlovákiai értékek (árbevétel, jövedelem stb.) koronáról forintra történő átszámítása az aktuális év végén érvényes MNB középárfolyamon történt.)

A hazai gazdaságban a termelői ár mintegy 10%-kal csökkent, miközben a tehenenként termelt tej mennyisége növekedett. Ezek eredőjeként az összes árbevétel is növekedett a vizsgált években. A szlovákiai gazdaságban az értékesítési ár 30%-kal emelkedett, és bár a fajlagos hozamok stagnáltak, az összes árbevétel növekedett.

A 2. táblázatban a hazai gazdaság tejágazatának támogatásai, illetve különféle befizetései szerepelnek. Az általános gyakorlatnak megfelelően a vizsgált gazdaság

1. táblázat

A tejtermelő ágazatok árbevétele

	Állomány (tehén)		*Termelés átlaga l/tehén*		*Összes hozam (ezer l)*		*Értékesítési ár Ft/l*		*Árbevétel E Ft*		*Árbevétel Ft/tehén*	
	H	SK	H	SK	H	SK	H	SK	H	SK	H	SK
2002	600	785	7 460	8137	4 476	6 388	70,95	53,70	317 572	343 036	529 287	436 988
2003	586	785	7 343	8189	4 303	6 428	72,40	59,29	311 537	381 116	531 633	485 498
2004	598	749	7 623	7717	4 559	5 780	65,60	60,70	299 070	350 846	500 118	468 419
2005	616	755	8 482	8307	5 225	6 272	64,49	65,34	336 960	409 812	547 013	542 797
2006	615	776	9 120	8338	5 609	6 470	63,15	71,27	354 208	461 117	575 948	594 223

Forrás: gazdaságok adatai, saját szerkesztés

2. táblázat

A hazai gazdaság tejágazatának támogatásai és befizetései

(M. e.: ezer Ft)

Megnevezés	*2002*	*2003*	*2004*	*2005*	*2006*
Állattenyésztési támogatás	9 533	1 576	397	1 728	978
Állati eredetű hulladék-ártalmatlanítás ktg. támogatás	448	1 466	-	-	-
Gázolaj-fogyasztási adó-visszatérítés	1 440	2 147	3 415	3 596	3 589
Minőségjavítási támogatás	20 203	21 182	7 955	-	-
Termelés-önkorlátozás támogatás		2 200	9 063	-	-
Kvótatámogatás			-	23 315	44 827
Összes támogatás	31 624	28 571	20 830	28 639	49 394
Intervenciós alapba befizetés	1 614	3 759	876	-	-
Tenyésztési hozzájárulás	1 359	1 272	2 169	2 189	2 323
Tejtermék Tanácsi tagdíj	137	125	152	394	316
Csatlakozási támogatás	8 041	12 681	-	-	-
Összes befizetés	11 151	17 837	3 197	2 583	2 639
Összes támogatás - Összes befizetés	**20 473**	**10 734**	**17 633**	**26 056**	**46 755**

Forrás: gazdaság adatai, saját szerkesztés

3. táblázat

A szlovák gazdaság állattenyésztési támogatásai

(M. e.: ezer Ft)

Megnevezés	*2002*	*2003*	*2004*	*2005*	*2006*
Tejtámogatás	34 216	29 652	-	-	-
Vágóhídra menő bikák	3 226	3 701	-	-	-
Biztosító	2 465	1 936	2 465	1 936	1 535
Összesen	39 907	35 289	2 465	1 936	1 535

Forrás: gazdaság adatai, saját szerkesztés

4. táblázat

A jövedelem alakulása

	Összes termelt tej mennyisége ezer l		*Termelési ktg Ft/l*		*Árbevétel Ft/l*		*Jövedelem ezer Ft*		*Jövedelem Ft/l*	
	H	SK	H	SK	H	SK	H	SK	H	SK
2002	4 476	6 388	67,64	47,17	70,95	53,70	14 816	41 714	3,31	6,53
2003	4 303	6 428	76,54	46,94	72,40	59,29	-17 814	79 386	-4,14	12,35
2004	4 559	5 780	56,09	51,43	65,60	60,70	43 356	53 581	9,51	9,27
2005	5 225	6 272	53,28	50,29	64,49	65,34	58 572	94 394	11,21	15,05
2006	5 609	6 470	54,95	51,39	63,15	71,27	45 994	128 624	8,20	19,88

Forrás: gazdaságok adatai, saját szerkesztés

többféle jogcímen kapott, illetve kap tejtermeléséhez támogatást, 2005 óta azonban meghatározó a tejkvótához kapcsolt támogatási összeg.

A csatlakozást megelőző években minőségjavítási támogatásban is részesült a gazdaság, melynek hatására kizárólag extra minőségű tejet termeltek. A gazdaság állattenyésztési támogatásai a csatlakozást követően a kvóta-támogatásnak köszönhetően jelentős mértékben emelkedtek.

A 3. táblázatból kitűnik, hogy a szlovákiai gazdaság a csatlakozás előtti években a tejtámogatás, illetve a vágóhídra menő

5. táblázat

A jövedelmezőség alakulása

Évek	*Árbevétel-arányos jövedelmezőség*		*Árbevétel-arányos jövedelmezőség a támogatások figyelembevételével*		*Termelési költségarányos jövedelmezőség*	
	H	SK	H	SK	H	SK
2002	4,7%	12,2%	10,1%	21,3%	4,9%	13,8%
2003	A veszteség miatt nem értelmezhető	20,8%	A veszteség miatt nem értelmezhető	27,5%	A veszteség miatt nem értelmezhető	26,3%
2004	14,5%	15,3%	19,1%	15,9%	17,0%	18,0%
2005	17,4%	23,0%	23,1%	23,3%	21,0%	29,9%
2006	13,0%	27,9%	23,0%	28,1%	14,9%	38,7%

Forrás: gazdaságok adatai, saját szerkesztés

bikák támogatásaival együtt magasabb összegű támogatást vett fel, mint a hazai, ezek a támogatások azonban a csatlakozás után megszűntek. Szlovákiában a tejtermelés támogatását a termelői (tejátvételi) árakon keresztül oldják meg.

A 4. táblázat adataiból látható, hogy a hazai gazdaságban 2003-ban a termelés veszteséges, a termelési költségek növekedése miatt, ami a takarmányárak emelkedéséből adódott a rendkívül aszályos évben. A szlovákiai gazdaságban a termelés a csatlakozás előtt sem volt veszteséges. A termelési költségek a szlovákiai gazdaságban alacsonyabbak voltak a csatlakozást megelőzően, és az alacsonyabb értékesítési árak ellenére is nagyobb literenkénti jövedelemre tettek szert, mint a szigetközi gazdaság.

A termelési költségek a hazai gazdaságban – kismértékben ugyan, de – csökkentek, növekvő tejtermelés és jövedelem mellett, ami a racionális gazdálkodásnak köszönhető.

A szlovákiai gazdaság termelési költségei stagnálást mutatnak, viszont a növekvő átvételi áraknak köszönhetően emelkedett az árbevételük és a jövedelmük.

A 6. táblázat adataiból megállapítható, hogy a szlovákiai gazdaságban az egy tehénre jutó jövedelem, a 2004-es évben bekövetkezett megtorpanást követően dinamikusan növekvő tendenciát mutat, szemben a magyar adatokkal, melyek évenként ingadoznak, és a vizsgált években elmaradtak a szlovákiai gazdaság jövedelmezőségétől. Az egy tehénre jutó költségek a magyar gazdaság esetében magasabbak, és folyamatosan emelkedtek.

A 6. táblázatban nyomon követhető a jövedelem alakulása. Látható a magyar gazdaságnál a 2003-as év megtorpanása utáni emelkedés, amely a 2005-ös évig tartott. Utána kismértékű visszaesés jellemző. A 2007-es évben a jövedelem további visszaesésére lehet számítani, melynek oka az aszályos év miatt emelkedő takarmányárak mellett az igen alacsony felvásárlási ár. Ebből a helyzetből valószínűleg az év végére jelentős mértékben emelkedő tej- és tejtermék értékesítési árak és ezzel együtt emelkedő átvételi árak jelenthetnek kiutat.

A szlovák gazdaságnál közvetlenül a csatlakozás előtti évben csökkent a jövedelem, utána viszont folyamatos emelke-

6. táblázat

Egy tehénre jutó költség és jövedelem

Évek	*Egy tehénre jutó jövedelem*		*Egy tehénre jutó költség*	
	H	SK	H	SK
2002	24 693	53 139	504 593	383 850
2003	A veszteség miatt nem értelmezhető	101 129	562 032	384 369
2004	72 502	71 537	427 615	396 883
2005	95 084	125 025	451 929	417 772
2006	74 787	165 753	501 161	428 470

Forrás: gazdaságok adatai, saját szerkesztés

dés figyelhető meg. A termelői árak 2007-ben ott is emelkedtek, ennek a tehenészet eredményére gyakorolt hatását ma még nem lehet lemérni.

A tej átvételi ára hazánkban kismértékben csökkent a vizsgált időszakban, viszont a gazdaság a racionális gazdálkodásnak, illetve a technológiai fejlesztéseknek köszönhetően jelentős mértékben tudta csökkenteni az előállítási költséget, illetve növelte a tehenenkénti termelt tej mennyiségét. Ezzel nőtt az összes tejmennyiség, ami növelte az összjövedelmet, miközben a minőség javult. A tej literenkénti jövedelme több mint kétszeresére növekedett, a támogatásoknak köszönhetően.

A szlovákiai gazdaság esetében a tej átvételi ára 30%-kal növekedett a vizsgált években, emellett növekedés figyelhető meg mind a fajlagos termelésben, mind az összes tejmennyiségben is.

Forrásmunkák jegyzéke

(1) Gergely I. (2005): Az EU csatlakozás várható hatása a Nyugat-Dunántúli Régió állattenyésztésére. Phd dolgozat, Mosonmagyaróvár – (2) Kovács G. (2006): A KAP-reform várható hatásai a mezőgazdasági üzemek termelésére és a földhasználati viszonyokra – (3) Magyar Állattenyésztők Szövetsége (2006): Az állattenyésztés fejlesztése. Magyar Állattenyésztők Lapja, XXXIV. évf. 12. sz., 4-11. pp. – (4) Stefler J. (2004): A magyar tejtermelés jövője az EU agrárreformjának és a támogatások kifizetésének rendjének függvényében, és teendőink a versenyképesség javítására. IFM, Kaposvár, Agrár- és Vidékfejlesztési Témacsoport, 2004 – (5) Mile S. (2004): Tejgazdaságunk versenyképessége. Tejipari Hírlap, 31. évf. 1. sz.